אלא למאן דאמר לבאי הארץ מאי לרב תרבו נחלתו קשיא ואמר ליה רב פפא לאביי בשלמא למאן דאמר ליוצאי מצרים היינו דקא צווחן בנות צלפחד אלא למ"ד לבאי הארץ אמאי צווחן הא ליתיה דלשקול אלא לחזרה וליטול בנכסי חפר בשלמא למאן דאמר ליוצאי מצרים היינו דקא צווחן בני יוסף דכתיב [1]וידברו בני יוסף אלא למאן דאמר לבאי הארץ מאי קא צווחי כולהו שקול משום טפלים דהוו נפישי להו אמר אביי שמע מינה לא הוה חד דלא שקיל דאי סלקא דעתך הוה חד דלא שקיל איבעי ליה למצווח וכי תימא דצווח ואהני כתביה קרא דצווח ולא אהני לא כתביה קרא הא בני יוסף דצווחי ולא אהני וכתבינהו קרא התם [א]עצה טובה קא משמע לן דאיבעי ליה לאיניש לאיזדהורי מעינא בישא והיינו דקאמר להו יהושע דכתיב [2]ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה אמר להו לכו והחבאו עצמכם ביערים שלא תשלוט בכם עין רע

אמרו

אלא למאן דאמר לבאי הארץ נתחלקה מאי לרב תרבה נחלתו וגו' קשיא. ולא גרסינן מאי בין (א) לרב למעט דמההוא לא מצי לאקשויי מידי דהא איצטריך למדרש מיניה דא"י לשבטים איתפלג שלקחו כל השבטים זה כזה ע"פ הגורל שבט המועט כמרובה דהכי משמע על פי הגורל תחלק נחלתו בין שהוא רב בין שהוא מעט אותו השבט מה שיזכהו הגורל יקח לקמן בפירקין (דף קכב.) ועוד דרשינן מיניה [שם] דככספים נתחלקה הארץ. אבל מלרב תרבה נחלתו מקשה דמשמע למי שהיה רב ביציאת מצרים כדכתיב בתריה לשמות מטות אבותם ינחלו אע"פ שעכשיו נתמעט בכניסתן לארץ תרבה נחלתו ולאותו שהיה מעט ביציאת מצרים תמעיט גם עתה נחלתו אע"פ שנתרבה והכי קתני לה בספרי ב) בהדיא לרב תרבה נחלתו וגו' הרי שיצאו עמו י' בנים ממצרים ובכניסתן לא נמצאו אלא ה' קורא אני עליו לרב תרבה נחלתו הרי שיצאו עמו ה' בנים ממצרים ובכניסתן נמצאו עשרה קורא אני עליו ולמעט תמעיט נחלתו דסלקא דעתך אמינא ניזול בתר השתא קא משמע לן: **קשיא.** לדידן קשיא דלא ידעינן לתרולי קרא אליבא דההוא תנא דהא ליכא למימר לרב תרבה אותו שהוא רב עכשיו תרבה נחלתו ולמעט שהוא מועט עכשיו תמעיט נחלתו דסברא הוא כדכתיב לעיל לאלה תחלק הארץ ולא צריך קרא וגם אין לשון תרבה ותמעיט משמע אלא כשזה נוטל הרבה וזה מעט שחלק איש זה מרובה וחלק חבירו מועט אבל כשכל החלקים שוים אין זה תרבה ותמעיט אלא הכי הו"ל למימר חלק כחלק ינחלו ובתורה נמי ליכא לאוקומיה דמלשמות מטות אבותם [במדבר כו] שמעינן לה שפיר אליביה דהאי תנא ועוד תרבה ותמעיט משמע נטילה ראשונה שנוטל כל אחד חלקו קודם שיחזירו לאבותיהם כדכתיב בסיפיה דקרא [שם] איש לפי פקודיו יותן נחלתו: **היינו דקא צווחן בנות צלפחד.** למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו [שם כז] שזכה בארץ ישראל כי אין לו בן שאילו היה לו בן היה נוטל הבן חלקו של אבינו שהיה מיוצאי מצרים ועתה בשביל שאין לו בן למה לא נירש את חלקו: **לא הוה.** לצלפחד נחלה בארץ ישראל דלישקול לא הוא ולא יוצאי יריכו בזכותו שהרי לבאי הארץ ניתנה ואפילו אם היה לו בן לא היה נוטל כלום בשביל אביו ואפילו בשביל עצמו אם הוא פחות מכ' ומאי האי דקא צווחן בשביל שאין לו בן: **אלא לחזרה וליטול בנכסי חפר.** דמאן דאית ליה לבאי הארץ אית ליה חזרה שמחזירין לאבותיהן כל מה שנטלו וחוזרין ויורשין מאבותיהן כמשפט. והכי אמרי למה יגרע שם אבינו לצלפחד מתוך משפחתו שהיה לו לזכות עם אחיו בנכסי חפר זקננו אילו היה לו בן כשיטלו בני חפר שהם אחי אבינו נחלה בא"י יחזירו אותה לחפר אביהן ויוריש אותה לכל בניו ויטול אבינו שהוא בכור ב' חלקים או הוא או בנו שקם תחתיו כדכתיב ואם אין לו [שם] עיין עליו [לעיל קטו.] והשתא שאין בן למה לא נקום תחת אבינו לירש נחלתו הבאה לו מחפר אביו ע"י חזרה שמחזירוה בניו או בני בניו שהיו מבאי הארץ שהרי בת הבן יורשת עם האחין ולקמן נמי אמרינן דרשניות היו והיו יודעות שבת הבן תירש עם האחין שלמדו מפרשת יבמין כדלקמן (דף קיט:): **היינו דקא צווחי בני יוסף.** שהיו עכשיו מרובין וגברו יותר משאר שבטים והן לא נטלו אלא לחשבון של יוצאי מצרים והיתה נחלת כל אחד מועטת מחלק כל איש ואיש מישראל: **כולהו שקול.** בשוה. ומיהו לקמן [קכב.] אמרינן דארץ ישראל לשבטים איתפלג ובדין צווחו בני יוסף שלא נטלו אלא כאחד מן השבטים אף על פי שאין גדול בכל השבטים כשבט שלהן אלא משום דמבעיא ליה לקמן לא בעי לתרולי הכי: **משום טפלים.** יתומים שלא היו בני עשרים בכניסתם לארץ וגם לא היה להם אב הנכנס לארץ שינחילם חלקו כשימות וגם לא היה להם שום מוריש שיצא ממצרים שיירשו ממנו על ידי חזרה: **שמע מינה.** מצווחת בני יוסף ובנות צלפחד דלא הוה חד בכל השבטים דלא שקיל או הוא או אביו ואף על גב דהוה מצי מתרמי דאליבא דמאן דאמר ליוצאי מצרים כל אותן שיצאו פחות מבן עשרים בלא אב לא נטלו חלק בארץ שהרי לא הן ולא אביהן היו מיוצאי מצרים דטפלין שיצאו לא נתחלקה להם ואפילו הכי לא איתרמי שלא יצא יתום ממצרים פחות מבן עשרים ואם יצא אם כן מת אחד מקרוביו במדבר שהיו מיוצאי מצרים להורישו חלקו דומיא דבנות צלפחד שלא היו ראוין ליטול חלק בארץ כדתניא בסיפרי [פנחס כו נד] איש לפי פקודיו להוציא את הנשים דדמו לטפלים ואפילו הכי ירשו חלק אביהן. ולמאן דאמר לבאי הארץ נמי כל הנכנסין לארץ פחות מבן עשרים לא נטלו חלק בארץ אלא על ידי חזרה וכגון שהיו מורישיו מיוצאי מצרים ואם לאו לא יטול ואפילו הכי לא הוה חד דלא שקיל דלא איתרמי מילתא דכל אותן שנכנסו לארץ בני עשרים נטלו חלקם והטפלים יתומין הפחותים מבן עשרים נטלו כולן על ידי חזרה כבנות צלפחד ואותן שהיה להם אב ואם ולא היו יכולין ליטול בחזרה לא מאבי אביהן ולא מאבי אמותיהן שהרי אביו ואמו קודמין הרי אביהן נוטל חלק בארץ משום באי הארץ וכמאן דשקיל איהו דמי ואין לו לצעוק: **איבעי ליה למצווח.** כבנות צלפחד ובני יוסף וגם הנביא היה לו לכתוב כדכתיב בבנות צלפחד ובני יוסף: **דצווח ואהני.** כגון בנות צלפחד: **דצווח ולא אהני.** שלא ג) יכול לגזול שאר שבטים וליתן להם ומה שהשיבם עלה לך היערה וגו' (יהושע יז) לדרשה איצטריך כדלקמן ולא כפשטיה שנתן להם יערות להרחיב נחלתן שאם מנחלת שבט אחר הן אין הרשות בידו ואם של מטה בני יוסף היו הרשות בידם לכרות היער (ד) ולגרסם ועדיין לא נתנה להם יהושע כלום: ומשני **התם עצה טובה קא משמע לן.** בשביל שלמדין אנו ממה שהשיב להם יהושע דמיבעי ליה לאיניש להטמין עצמו לאזדהורי מעינא בישא להכי כתביה קרא לצווחת בני יוסף: **ויאמר להם יהושע.** להוסיף נחלה אי אפשר אך עצה טובה אני נותן לכם שאם עם רב אתה עלה לך היערה וגו' ובראת כרות היער ותבנה לך שם בית מושב כדכתיב וברא אותהן בחרבותם (יחזקאל כג):

אמרו

וחמשה שנולדו חולקים בחלק אביהן עם החמשה הראשונים ונראה לרשב"א דרישא וסיפא איירי כגון שמתו אותם שיצאו ממצרים בלא זרע ולא נכנסו לארץ דודאי מתו במדבר כל אותן שהיו בני עשרים כשיצאו ממצרים ואיירי רישא שמתו העשרה שיצאו עמו וחמשה בנים נולדו במדבר וסיפא מתו חמשה שיצאו עמו ונולדו במדבר י' והשתא הוי סיפא דומיא דרישא ואתי נמי שפיר דנקט שיצאו עמו דמה לך ליציאת הכא אלא משום דבעי למימר שאותן מתו ונולדו אחרים במדבר ולריב"ם קשה על פירוש הקונטרס דהא מלרב תרבה משמע שפיר טפי למי שהוא רב עתה תרבה ולא משום דהא כבר כתיב לאלה תחלק הארץ אם כן למי שהיה רב ביציאת מצרים מלשמות מטות אבותם נפקא ונראה לו דגרס היינו דכתיב בין רב למעט כמו שכתוב בספרים וה"פ בשלמא למ"ד ליוצאי מצרים דלהם הוו שני אחין מיוצאי מצרים והוי להו עשרה בנים מבאי הארץ ושני אחין אין להן כי אם שני בנים מבאי הארץ הרי אותן עשרה לא נטלו אע"פ שהן מרובין כי אם כמו שני בנים שהן מועטין היינו בין רב למעט אע"ג דלקמן דריש מהאי קרא דלשבטים איתפלג השתא לא אסיק אדעתיה ההיא דרשא תדע דהא פריך בסמוך למ"ד לבאי הארץ אמאי קא צווחו בני יוסף ואי לשבטים איתפלג שפיר צווחו לכולי עלמא אלא ודאי לא אסיק אדעתא ההיא דרשא ד)(וההיא דרשא ה)(דספרי) הוי לפי המסקנא):

ולמאן

רבינו גרשום

אלא למאן דאמר לבאי הארץ, נתחלקה הארץ מאי בין רב למעט האי כל באי הארץ נוטל חלקו ולא יותר קשיא. ויש ספרים שכתוב בהן היינו דכתיב לרב תרבה נחלתו ומפרש נמי כדמפרש בין רב למעט: היינו דקא צווחן בנות צלפחד. משום דאבוהון מיוצאי מצרים היה ומבקשות לירש חלקו: אלא למ"ד לבאי הארץ. נתחלקה הארץ לא הוה להן למשקל מידי דהא מת במדבר: אלא לחזרה. וליטול בנכסי חפר. צווחן כלומר דאפילו למאן דאמר לבאי הארץ נתחלקה משום הכי צווחן משום חזרה: ליטול בנכסי חפר אביו של צלפחד שהיו לו בנים לחפר שנולדו במדבר ובאו לארץ ונטלו חלקם ואחר כך היה להם להחזיר אצל חפר אביהן ולחזור ולחלק בשוה עם בנות צלפחד שהן תחת אביהן ואמטו להכי צווחן: היינו דקא צווחן בני יוסף. דאבוהן מיוצאי מצרים נינהו וצווחן על חלק אבוהון: הא כולהו שקלי. כל אחד חלקו: ומשני לעולם לבאי הארץ הוי ומשום טפלים דאיתא בהו טפי משאר שבטים דכתיב בן פורת יוסף שהן פרין ורבין טפי וצווחן דלא שקלי לצורך טפלים ודחיקי להו דוכתייהו: אמר אביי. איכא למשמע מהא הלכה בין למאן דאמר ליוצאי מצרים כו' לא הוה חד דלא שקיל. אפי' טפלים דאליבא דת"ק דאמר ליוצאי מצרים נתחלקה ומוציא את הטפלים (אפי' הכי לא) [דלאו] שקלי בזכות עצמן אפי' הכי שקלי בשביל אביהן שיצאו ממצרים ושקלו נחלת אביהן בארץ. ולאידך תנא נמי דאמר לבאי הארץ נתחלקה הארץ ומוציא את הטפלים אפי' הכי שקלו טפלים משום דחזרה נחלה אצל אביהן לירת מכח אביהם עם שאר אחיהם בשוה. ואי ס"ד דלא שקלי הוה להו למיצווח כדצווחי בני יוסף על הטפלים שלהן. וכי תימא ודאי צווחו אלא הני דצווחי ואהני דיהבו להו נחלה על שצווחו כתיבה קרא אבל צווחו ולא אהנו צווחתם לא כתב. והא בני יוסף דצווחו ולא אהני להו אפי' הכי כתביה קרא. ומשני לעולם דצווחו ולא אהנו ומשום הכי לא כתבינהו קרא. ודקא קשיא לך הא בני יוסף דצווחו ולא אהני ואפי' הכי כתבינהו התם לאו משום האי טעמא הוא

מסורת הש"ס

א) [גיטין כב: יש"נ], ב) [פנחס כו נד], ג) [בספרי שלא היכן], ד) גליון, ה) נ"ל דכספים.

תורה אור השלם

1 וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר מַדּוּעַ נָתַתָּה לִּי נַחֲלָה גּוֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וַאֲנִי עַם רָב עַד אֲשֶׁר עַד כֹּה בֵּרְכַנִי יְיָ:
יהושע יז יד

2 וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם יְהוֹשֻׁעַ אִם עַם רַב אַתָּה עֲלֵה לְךָ הַיַּעְרָה וּבֵרֵאתָ לְךָ שָׁם בְּאֶרֶץ הַפְּרִזִּי וְהָרְפָאִים כִּי אָץ לְךָ הַר אֶפְרָיִם:
יהושע יז טו

הגהות הב"ח

(א) רשב"ם ד"ה אלא וכו' בין רב למעט וכו' זה סה. נ"ב ע"ל גרים דף קכב: (ב) ד"ה צווח וכו' לכרות היער ולבור שם ועיין: